

Carl Barks anka präglas av barnets och entreprenörens okuvliga optimism. Idag fyller Barks 98, och Knut Carlqvist läser om 50 år gamla *Vilse i Anderna*.

Kalle Anka som entrepr

jubiléer

Carl Barks 98 år
Vilse i Anderna 50 år

Berättelsen om den Gyllene hjälmen börjar med att Kalle Anka går vakt i ett museum. Han vantrivs. Det enda föremålet som väcker hans intresse är ett norskt vikingaskepp. Jag är egentligen den råbarkade, äventyrliga typen, tänker han. Vikingarna, de hade kul. Och han ställer sig vid rorkulten och dagdrömer. Några timmar senare är han på väg mot Labrador i en vild jakt efter Olaf Blås gyllene hjälm. Och det gäller inte bara hjälmen, det gäller Amerikas frihet. För den som äger hjälmen kan göra rättmätiga anspråk på hela kontinenten och konkurrenten är Olafs ättling Azur Blå.

Ska man vara petig så hänger storyn inte ihop. Azur Blå gör anspråk på Amerika som ättling till Olaf, kontinentens upptäckare, och hjälmen och den karta som Kalle pillrar fram ur ett spant på det gamla skeppet är bevisen för att Olaf var där först. Men mot slutet av historien gör en storhetsvansinnig Kalle själv anspråk på Amerika, och vad man än kan säga om ankan så är han så långt från en viking man kan komma, åtminstone genetiskt. Och det slagets kartor höll man sig inte med på vikingatiden, den har lånats av någon buckanjär.

En obsolet Romtraktat

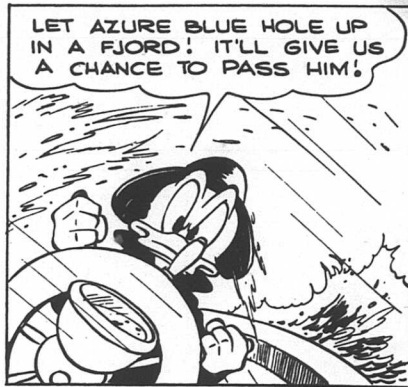
Kalle Anka är amerikan. Och den här historien speglar tecknaren, Carl Barks, som idag fyller 98 år, ett skäl så gott som något att titta närmare på den.

Den gyllene hjälmen kom till hösten 1951 och färgas av Barks just genomgångna skilsmässa. Advokaten kan på goda grunder antas ha en förlaga och lagen framställs som föga mer en förevändning att skinna hederliga människor på vad de arbetat ihop. Hustruns ombud hade väl hänvisat till Smith vs Smith, Pasadena 1907, medan Azur Blås advokat grävt fram en är mer obsolet Romtraktat av år 792, som stadgar att nya länder på andra sidan havet tillhör upptäckaren. Regeringen hade bara glömt att ogiltigförklara den.

Och Kalle och brorsönerna ser i ned förtrytelse hur Azur Blå seglar ut ur hamn, eskorterad av den amerikanska flottan och med en svärm av flata journalister efter sig. Friheten vilar i den enkla människans händer, ankans. Regeringen och pressen är frihetens dödsgrävar.

Carl Barks, 98 idag.

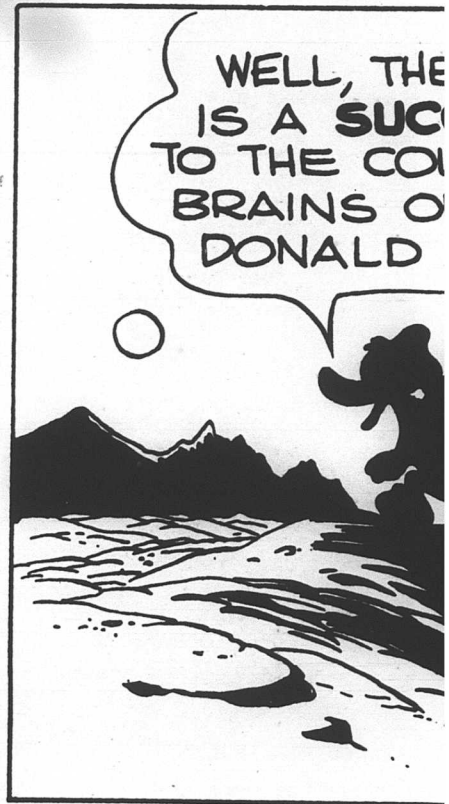
Okuvligheten. En storm, vad är det annat än en chans att passera konkurrenten?

Det är raka rör mellan ankan och känslorna. Han saknar egentligen bara en egenskap, han tvivlar aldrig på det rättmätiga i vad han förehar sig, visar aldrig det minsta tecken på europeisk ruelle. Han ger sig aldrig. När det blåser upp till storm utanför Labradors kust och till och med marinen söker nödhäm, då ser Kalle chansen. När Azur Blå snor motorbåten från honom såror han. Och när roddbåten körs över så simmar han. Och när han och brorsönerna väl kravlar sig upp på en klippa så är det rätt klippan. Gud hjälper den som hjälper sig själv.

Symbol för den amerikanska andan

Carl Barks beskriver sig själv som en bondpojke från en liten gård i östra Oregon. Som ung arbetade han som cowboy, rallare och tryckarlärling, utan framgång. Samtidigt skickade han in teckningar till skämttidningar, lärde sig att få till poängerna och fick jobb på Calgary Eye-Opener i Minneapolis. Det var tecknare han ville bli. Men de storbystade blondiner han ritade för det boulevardbladet i tidens slippiga och halvsippa anda höjer sig inte över medelmåttigheten. Begåvningen kom till uttryck först när den skruvades ner i Disneys korsett 1935. Efter sju år på manusavdelningen sade han upp sig, värvades ganska omgående som frilansteknare av Western Publishing och inledde arbetet med att förvandla den skråniga och koleriska 30-talsankan till en symbol för den amerikanska andan.

Kalle Anka är ritad för barn och historierna är enkla, kontrasterna tydliga. Barks drar sig inte för de mest banala grepp. Ett amerikanskt talesätt lyder: hörn värper inte fyrkantiga ägg. Varför inte? undrar Barks. Stenstaden Machu Picchu i Peru var aktuell i resemagasinet och arkeologerna häpnade över hur indianerna kunnat precisionshugga perfekta kuber. Flugan bland ungar var bubbelgum. Av dessa tre ingredienser konstruerar Barks *Vilse i Anderna*, som kom ut för precis 50 år sedan, i april 1949. Kalle placeras även här på ett museum, nu med det föga ärorika uppdraget att damma av stensamlingen. Han tappar en fyrkantig sten som spricker. Ut skvätter en ägula. Forskarna går i taket och chefen på Förenade Ägg inser omedelbart vilka vinster det kan ge. En expedition skickas iväg med båt till Peru med ankan som femte hjul.

Dristigheten. I Barks värld är misslyckandet ofrånkomligt. Ankorna bär med sig två tuppar i ryggsäckarna - där rök drömmen om fyrkantiga hönsier. Men det är inget skäl att ge sig.

Hur gör Barks sig kvitt expeditonsledningen? Han låter professorn beställa en omelett. Ordern vandrar vidare ner genom hackordningen tills den hamnar oss Kalle med ett "Hörudu, sätt fart!" Och han fotar till knattarna. Men de hittar inga ägg i kabyssen och kommer förstas att tänka på de omsorgsfullt nerpackade fyrkantiga äggen. Den omeletten langas sedan hela vägen upp tills den hamnar hos professorn. Alla passar på att ta en tugga.

Hur hierarkier fungerar

Barks roar sig med att visa hur hierarkier fungerar. Ingen vågar säga att något är fel. Alla - utom ankan - insjuknar och tappar intresset för ägg. Ansvaret för expeditionen delegeras därför till Kalle, som med sedvanlig optimism ger sig ut i det okända. Det är änyo den lille mannen som gör det.

Om sidor stöter Kalle och knattarna på Machu Picchu i Andernas dimmor. Det är en idyll som befolkas av indianer som talar sydstatsmål. Stapelfödan är fyrkantiga ägg som plockas i en dal ett stycke bort. När ankorna letar rätt på en sylta för att få sig ett klynglår så för-

Slicka uppåt, sparka neråt. Yrkeslivets hierarkier i *Vilse i Anderna*.